

Introducere

1. „Dialogul” cu religiile ne-creștine

Trăim într-o epocă de dezechilibru spiritual, în care mulți creștini ortodocși sunt ca niște *copii duși de valuri, purtați încoace și încolo de orice vânt al învățăturii, prin viclenia oamenilor, prin meșteșugul lor, spre uneltirea rătăcirii* (cf. Efeseni 4, 14). Pare, într-adevăr, să fi sosit timpul când oamenii *nu mai suferă învățătura cea sănătoasă, ci – dornici să-și desfăteze auzul – își îngrămădesc învățători după poftele lor, și își întorc auzul de la adevăr și se abat către basme* (cf. II Timotei 4, 3-4).

Am rămas consternat la citirea celor mai recente documente și declarații oficiale ale mișcării ecumenice. Teologi ortodocși, reprezentanți ai Conferinței Permanente a Episcopilor Ortodocși din America și ai altor organizații ortodoxe autorizate, se întrunesc la nivel înalt pentru a purta „dialoguri” formale cu reprezentanți ai bisericilor romano-catolică și protestantă, și dau publicității „declarații comune” privitoare la Euharistie, sau la viața spirituală, și la alte asemenea subiecte. Și asta fără să pomenească, măcar, spre știința ne-ortodocșilor, că Biserica Ortodoxă este Biserica lui Hristos, la care suntem chemați cu toții, că numai Tainele acestei Biserici împărtășesc harul Duhului Sfânt, că duhul Ortodoxiei poate fi înțeles numai prin trăire ne-

mijlocită, în sânul Bisericii Ortodoxe, și că toate aceste „dialoguri” și „declarații comune” nu sunt decât o caricatură cu pretenții de ținută academică a adevăratului discurs creștin, al cărui scop este mântuirea sufletului. Într-adevăr, mulți dintre participanții ortodocși la aceste „dialoguri” au constatat deja, sau o bănuiesc cel puțin, că aici nu este loc pentru mărturia Ortodoxiei, și că însăși atmosfera de „liberalism” ecumenic anulează orice adevăr care s-ar putea rosti în cadrul acestor întruniri; dar nu îndrăznesc să o spună, căci „spiritul vremurilor” de acum este adeseori mai puternic decât glasul conștiinței ortodoxe¹.

Asemenea „conferințe” și „discuții” ecumenice sunt organizate și la niveluri mai puțin înalte, adeseori cu participarea unui vorbitor ortodox, și chiar cu săvârșirea unei Liturghii ortodoxe. Abordarea chestiunilor teologice trădează însă de multe ori atât diletantism, iar atitudinea generală a întrunirilor este atât de lipsită de seriozitate, încât în loc să se „înaiteze” către unitatea dorită de promotorii lor, acestea izbutesc mai curând să demonstreze existența prăpastiei de netrecut care desparte Ortodoxia de viziunea „ecumenică”².

La nivelul acțiunii, activiștii mișcării ecumenice profită de faptul că intelectualii și teologii ortodocși sunt prea șovăielnici și neancorați în tradiția ortodoxă – pentru a folosi chiar cuvintele și expresiile acestora – privitoare la „acordul de fond” asupra chestiunilor liturgice și dogmatice drept pretext pentru exagerări și denaturări dintre cele mai flagrante, între care și oferirea Sfintei Împărtășanii ereticilor. Iar această stare de confuzie le permite repre-

¹ Cf. periodicele *Diakonia*, 1970, nr. 1, p. 72; *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 1969, nr. 4, p. 225 și altele.

² Cf. *Sobornost*, iarna lui 1978, pp. 494-498 etc.

zentanților mișcării ecumenice să-și propage ideologia la nivelul maselor, prin declarații pline de superficialitate, care reduc chestiunile fundamentale ale teologiei dogmatice la nivelul comediei ieftine. Patriarhul Athenagoras, de pildă, își permite să vorbească astfel: „Vă întrebă vreodată soția dumneavoastră câtă sare să pună în mâncare? Desigur că nu. În această privință, ea are infailibilitatea. Să o aibă și Papa, dacă asta dorește.”¹

Creștinii ortodocși conștienți și bine informați se vor întreba: Unde se ajunge astfel? Nu există oare nici o limită a trădărilor, a denaturărilor, și a subminării din interior a Ortodoxiei?

Nu s-a întreprins încă nici un studiu sistematic din care să reiasă încotro duc toate acestea, însă logica ne spune în ce direcție se îndreaptă lucrurile. Ideologia aflată în spatele mișcării ecumenice, cea care a inspirat acțiuni și declarații de genul celor menționate mai sus, este o erezie ai cărei termeni sunt deja clar definiți, și conform căreia Biserica lui Hristos nu există, nimeni nu se află în posesia Adevărului, iar Biserica se constituie abia acum. Nu este necesar, însă, vreun efort de gândire, pentru a înțelege că subminarea din interior a Ortodoxiei, a *Bisericii lui Hristos*, înseamnă de fapt distrugerea creștinismului însuși; și că, dacă nici una dintre biserici nu este Biserica lui Hristos cea adevărată, atunci nici din combinarea tuturor acestor biserici nu se va forma această adevărată Biserică – nu în sensul în care a întemeiat-o Hristos. Iar dacă toate bisericile „creștine” trebuie să se raporteze unele la altele, urmează că toate laolaltă trebuie să se raporteze, de asemenea, și la alte organizații „religioase”, iar ecumenismul „creștin” nu va putea sfârși decât ca o religie sincretistă mondială.

¹ *Hellenic Chronicle*, 9 aprilie 1970.

Iar acesta este, de fapt, scopul fățiș al ideologiei masonice, care a inspirat Mișcarea Ecumenică; această ideologie a fost însușită în așa măsură de către participanții la acțiunile ecumenice încât „dialogul” și, în cele din urmă, unirea cu religiile ne-creștine a devenit următorul pas logic pentru creștinismul denaturat de astăzi. În cele ce urmează, dăm câteva din multele exemple posibile, din care se întrezărește viitorul „ecumenic”, *străin de creștinism*.

1. În ziua de 27 iunie 1965, s-a convocat la San Francisco o „Conferință religioasă pentru pacea mondială”, cu ocazia aniversării a douăzeci de ani de la înființarea în oraș a unei filiale a Organizației Națiunilor Unite. Reprezentanți ai religiilor hindusă, budistă, musulmană, mozaică și ai Bisericilor protestante, catolice și ortodoxe, au ținut, în fața a zece mii de spectatori, cuvântări pe tema fundamentării „religioase” a păcii mondiale, iar un cor „interconfesional” de 2000 de voci a intonat imnuri religioase aparținând tuturor acestor confesiuni și culte.

2. Arhiepiscopia Greacă a Americii de Nord și de Sud afirmă, într-o declarație oficială cu ocazia celui de-al 19-lea Congres al clerului și laicului ținut la Atena, în iulie 1968: „Considerăm că Mișcarea Ecumenică, chiar dacă este de origine creștină, trebuie să devină o mișcare a tuturor religiilor, unite într-un efort comun”.

3. „Templul Înțelegerii”, o fundație americană înființată în 1960 cu titlul de „Asociație a religiilor unite”, având drept scop „clădirea Templului simbolic în diferitele părți ale lumii” (ceea ce este în perfect acord cu doctrina francmasoneriei), a organizat mai multe „conferințe la nivel înalt”. La prima dintre ele, ținută la Calcutta în 1968, Thomas Merton, membru al ordinului trapist (decedat accidental prin electrocutare, la Bangkok, pe drumul de în-

toarcere de la această conferință) a declarat: „Formăm deja o nouă unitate. Dar trebuie să redobândim unitatea dintru începuturi”.

Cea de-a doua conferință, care a avut loc la Geneva în aprilie 1970, a reunit optzeci de reprezentanți a zece religii, pentru a dezbate teme cum ar fi „Proiectul de creare a unei comunități mondiale a religiilor”. Secretarul general al Consiliului Mondial al Bisericilor, dr. Eugene Carson Blake, a adresat un apel la unire către conducătorii tuturor religiilor; iar pe 2 aprilie a avut loc la Catedrala Sfântul Petru o slujbă supra-confesională „fără precedent”, descrisă de către pastorul protestant Babel drept „un moment memorabil în istoria religiilor”, și în cadrul căreia „fiecare s-a rugat în limba sa, și conform tradițiilor proprii religii”; „credincioșii de orice confesiune au fost îndemnați să se închine împreună aceluiași Dumnezeu”, iar slujba s-a încheiat cu rugăciunea Tatăl Nostru”.¹

În materialele de propagandă distribuite de „Templul Înțelegerii”, se arată că la ce-a de-a doua „conferință la nivel înalt” organizată în Statele Unite, în toamna anului 1971, au luat parte și delegații ai Bisericii Ortodoxe și că Mitropolitul Emilianos, de la Patriarhia Constantinopolului, este membru al „Comitetului Internațional” al Templului. Aceste „conferințe la vârf” le oferă reprezentanților ortodocși ocazia de a participa la discuțiile ce urmează să „creeze o comunitate mondială a religiilor” și „să grăbească realizarea visului de pace și de înțelegere al omenirii”, urmând filosofia unor „Vivekananda, Ramakrishna, Ghandi, Schweitzer” și a întemeietorilor altor religii. De asemenea, delegații prezenți la conferințe iau parte și la rugăciuni supra-confesionale „fără precedent”

¹ *La Suisse*, 3 aprilie 1970.

în cadrul cărora „fiecare se roagă potrivit tradițiilor proprii religii”. Ne întrebăm ce se petrece în sufletul unui creștin ortodox, care participă la asemenea întruniri și se roagă laolaltă cu musulmani, mozaici și păgâni.

4. La începutul anului 1970, Consiliul Mondial al Bisericilor (CMB) a finanțat o conferință organizată la Alta-joun, în Liban, și care reunea hinduși, budiști, creștini și musulmani, și ulterior o altă conferință pe aceleași teme în luna iunie la Zürich, în care 23 de „teologi” ai Consiliului Mondial al Bisericilor au susținut necesitatea unui „dialog” cu religiile necreștine. La întrunirea Comitetului Central al CMB, la Addis Abeba, din luna ianuarie anul acesta [1979], Mitropolitul Georges Khodre al Beirutului (reprezentând Biserica Ortodoxă a Antiohiei) i-a șocat până și pe delegații protestanți, când nu numai că a îndemnat la „dialog” cu aceste religii, dar a întors spatele Bisericii lui Hristos și a călcat în picioare tradiția a nouăsprezece secole, adresând creștinilor apelul de a „cerceta viața de autentică spiritualitate a celor nebotezați” și de a-și îmbogăți trăirea religioasă cu „comorile unei comunități religioase universale” (conform *Religious News Service*), căci „prin harul care se pogoară asupra unui brahman, budist sau musulman care își citește scriptura sa, acesta îl primește pe Însuși Hristos”.¹

5. La întrunirea din Addis Abeba din ianuarie 1971, Comitetul Central al Consiliului Mondial al Bisericilor a aprobat și încurajat organizarea de întâlniri între reprezentanții diferitelor religii, cât mai des posibil, precizând că „în această etapă, putem acorda prioritate discuțiilor bilaterale asupra unor probleme specifice”. Urmând această directivă, a fost fixată, pentru jumătatea anului 1972, data unui important „dialog” creștin-musulman cu

¹ *Christian Century*, 10 februarie 1971.

participarea a patruzeci de reprezentanți ai ambelor părți, între care și un număr de delegați ortodocși.¹

6. În februarie 1972, un alt eveniment ecumenic „fără precedent” a avut loc la New York, unde pentru prima dată în istorie – după Arhiepiscopul Iakovos al New York-ului – Biserica Ortodoxă Greacă (prin Arhiepiscopia Greacă a Americii de Nord și de Sud) a întreținut un „dialog” teologic oficial cu reprezentanții religiei mozaice. Cele două zile de discuții au produs rezultate edificatoare, care pot fi considerate ca simptomatice pentru viitoarele roade ale „dialogurilor cu religiile necreștine”. „Teologii” greci au acceptat „să revizuiască textele liturgice, astfel încât referirile la iudei și la iudaism să fie rectificate, atunci când sunt negative sau ostile” (*Religious News Service*).

Nu este oare evidentă intenția acestor „dialoguri” de a „reforma” creștinismul ortodox, încât acesta să se conformeze vederilor celorlalte religii ale lumii acesteia?

Asemenea evenimente au marcat începutul „dialogului cu religiile necreștine” la sfârșitul anilor '60 și la începutul deceniului 1970. De atunci numărul lor a crescut, iar discuțiile și serviciile religioase ce aduc laolaltă „creștini” (și chiar așa-zisi „ortodocși”) și reprezentanți ai religiilor necreștine au ajuns să fie acceptate ca un aspect normal al vieții contemporane. „Dialogul cu religiile necreștine” este moda intelectuală a zilelor noastre; el reprezintă etapa actuală a evoluției ecumenismului către un sincretism religios universal.

Să privim acum mai îndeaproape „teologia” și scopul acestui „dialog” care ia amploare, și să vedem cum se deosebește de ecumenismul „creștin” care a predominat până acum.

¹ *Al Montada*, ianuarie-februarie 1972, p. 18.

2. Ecumenismul „creștin” și cel necreștin

Ecumenismul „creștin” poate fi considerat, în cel mai bun caz, drept o eroare – justificabilă prin lipsa de rea intenție – din partea Bisericilor Protestantă și Romano-Catolică, anume greșeala de a nu fi înțeles că Biserica văzută a lui Hristos există deja, și că ele se află în afara ei. „Dialogul cu religiile necreștine” este însă cu totul altceva, el reprezentând o distanțare cu bună știință până și de acea părțică din conștiința autentic creștină pe care o păstrează încă unii dintre catolici și protestanți. Nu este rezultatul unor simple și prea omeneste „bune intenții”, ci mai curând al unei „sugestionări” diabolice, care îi poate câștiga de partea sa numai pe cei care deja s-au îndepărtat atât de mult de creștinism, încât au devenit practic păgâni: închinători la *dumnezeul veacului acestuia* (II Corinteni 4, 4), Satan, și adepții oricărei mode intelectuale pe care acest dumnezeu viclean este capabil să o inspire.

Ecumenismul „creștin” se bazează pe sentimentul vag, dar nu mai puțin real, al unui „fond comun” creștin, sentiment împărtășit de mulți dintre cei care nu simt prea adânc și nici nu cugetă prea mult la Biserică; scopul lui este acela de a „zidi” o Biserică în care să îi adune pe toți acești „creștini” căldicei. Dar pe ce bază comună se poate institui „dialogul cu necreștinii”? Care ar putea fi temeiul unei uniri, oricât de laxe, între creștini și cei care nu numai că nu Îl cunosc pe Hristos, ci – așa cum este cazul reprezentanților religiilor necreștine contemporane care vin în contact cu creștinismul – Îl *resping* categoric? Cei care, asemenea Mitropolitului Georges Khodre al Libanului, formează avangarda apostatilor ortodocși (un termen pe deplin meritat de aceia care cad atât de radical de la credința

ortodoxă), vorbesc de „comorile spirituale” și de „viața de autentică spiritualitate” a necreștinilor. Dar numai abuzând de sensul cuvintelor și atribuind propriile fantezii trăirilor altora, pot ajunge să afirme că păgânii Îl găsesc pe Hristos și harul Său în scripturile lor, sau că „orice martir pentru adevăr, oricare om persecutat pentru ceea ce el consideră drept, moare în comuniune cu Hristos”.¹ Fără îndoială că asemenea oameni (fie budistul care își dă foc, fie comunistul care moare pentru „cauza” în care crede sincer, fie oricare altul) nu ar afirma niciodată că Hristos este acela pe care îl primesc sau pentru care mor, iar ideea unei mărturisiri sau a unei împărtășiri cu Hristos de care omul să nu fie conștient contrazice însăși natura creștinismului. Dacă se întâmplă ca un necreștin să pretindă a-l fi experimentat pe „Hristos”, acest lucru nu poate fi înțeles decât în sensul cuvintelor lui Swami Vivekananda: „Noi, hindușii, nu numai că tolerăm, ci ne și unim cu orice religie: ne rugăm în moschee împreună cu musulmanul, venerăm focul cu zoroastrul și îngenunchem înaintea Crucii cu creștinul”. Așadar, este vorba doar de una dintre multele experiențe spirituale, nici una nefiind considerată mai semnificativă decât cealaltă.

Nu „Hristos”, în ciuda oricăror redefiniri și răstălmăcirii, nu poate fi numitorul comun în „dialogul cu religiile necreștine”; se invocă numele Lui ca un adaos adus unei unități întemeiate pe cu totul altceva. Unicul numitor comun posibil al tuturor religiilor este conceptul atât de vag de „spiritualitate”, care într-adevăr le oferă „liberalilor” religioși posibilități aproape nelimitate pentru teologizările lor confuze.

Discursul Mitropolitului Georges Khodre, adresat Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor la

¹ *Sobornost*, vara lui 1971, p. 171.

Addis Abeba, în ianuarie 1971, poate fi socotit drept una dintre primele încercări de a promova o asemenea teologie „spirituală” a „dialogului cu religiile necreștine”. Ridicând problema „dacă creștinismul este într-adevăr, prin natura sa, atât de exclusivist față de alte religii, pe cât s-a susținut până acum”, Mitropolitul are, (pe lângă cele câteva absurde „proiecții” ale lui Hristos asupra religiilor necreștine), o idee de susținut: adevăratul numitor comun al tuturor religiilor lumii este „Duhul Sfânt”, înțeles ca fiind total independent de Hristos și de Biserica Sa. Referindu-se la cuvintele prorocului *Vărsa-voi Duhul Meu peste tot trupul* (Ioil 3, 1), Mitropolitul afirmă: „Acest lucru trebuie interpretat ca însemnând Cincizecimea universală, dintru început... Pogorârea Duhului în lume nu stă în legătură cu Fiul... Duhul lucrează și Își revarsă energiile Sale potrivit propriei iconomii; așadar putem, din această perspectivă, să privim religiile necreștine ca pe locuri în care lucrează insuflarea Sa” (p. 172). Iar noi trebuie, crede el, „să dezvoltăm o ecleziologie și o misiologie centrate asupra Duhului Sfânt” (p. 166).

Toate acestea, desigur, constituie o erezie care neagă însăși natura Sfintei Treimi și al cărei scop nu este altul decât să distrugă semnificația și realitatea Bisericii lui Hristos. Într-adevăr, de ce ar mai fi întemeiat Hristos o Biserică, dacă Duhul Sfânt lucrează independent – nu numai de ea, ci și de Hristos Însuși? Însă erezia aceasta este prezentată deocamdată cu destulă prudență, fără îndoială cu scopul de testa reacțiile altor „teologi” ortodocși, înainte de a trece la demersuri mai hotărâte și mai categorice.

De fapt, această „ecleziologie a Duhului Sfânt” s-a scris deja, și chiar de către un gânditor „ortodox”, unul dintre „profeții” recunoscuți ai mișcării „spirituale” de astăzi. Să examinăm, deci, ideile acestuia, pentru a vedea

cum înfățișează el natura și scopul mișcării „spirituale” în cadrul căreia își găsește locul „dialogul cu religiile necreștine”.

3. „*Noua Eră a Duhului Sfânt*”

În vremuri normale, Nicolai Berdiaev (1874-1949) nu ar fi fost niciodată socotit drept creștin ortodox. Cea mai potrivită caracterizare ce i se poate face este aceea de filosof umanist-gnostic, care și-a găsit inspirația mai curând în sectele și „misticii” Occidentului decât în învățăturile Ortodoxiei. Faptul că până astăzi, în anumite cercuri ortodoxe, el este încă numit „filosof ortodox”, ba chiar „teolog”, este o tristă dovadă a ignoranței religioase din zilele noastre. Vom cita mai jos fragmente din scrierile sale.¹

Privind cu dispreț la Sfinții Părinți, la „duhul ascezei monahale al Ortodoxiei istorice”, și de fapt la întregul „creștinism conservator care [...] îndreaptă strădaniile omului numai către pocăință și mântuire”, Berdiaev este interesat mai curând de „Biserica lăuntrică”, de „Biserica Duhului Sfânt”, de „acea viziune spirituală asupra vieții care, în secolul al XVIII-lea, se manifesta în lojile masonice”. „Biserica”, spune el, „se află încă într-un stadiu potențial”, ea este „incompletă”; iar Berdiaev așteaptă instaurarea unei „credințe ecumenice”, a unei „plinătăți a credinței” care să reunească nu numai diferitele biserici

¹ Preluate din J. Gregerson, „Nicholas Berdyaev, prophet of a New Age” [„Nicolai Berdiaev, Profetul Noului Ere”, în *Orthodox Life*, Jordanville, New York, 1962, nr. 6, care oferă referințe bibliografice complete.